

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI QISHLOQ
XO'JALIGI VAZIRLIGI

QISHLOQ XO'JALIGIDA
BILIM VA INNOVATSIYALAR
MILLIY MARKAZI

YUQORI HOSILDOR SHIRIN QALAMPIR NAVI: LASTOCHKA

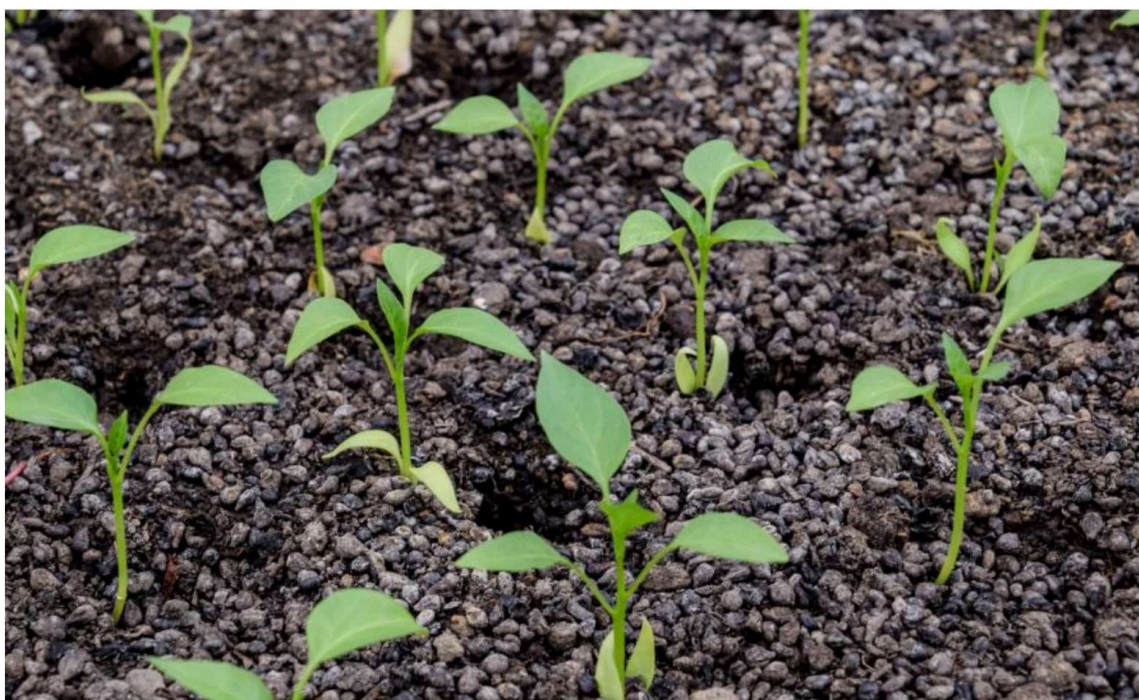
Toshkent 2025

MAKSIMAL DARAJADA KENGAYTIRILGAN AGROTEXNIK TAVSIYALAR: SHIRIN QALAMPIR "LASTOCHKA" NAVINI YETISHTIRISH

MUNDARIJA

Bo'limlar nomi	Sahifa
KIRISH. Iqlim talablari va ekinning ahamiyati	1
I. "Lastochka" navining iqtisodiy-biologik tavsifi	2
II. Maydonni tanlash va almashlab ekishning nozik jihatlari	3
III. Tuproqni chuqur ekish oldidan tayyorlash	4
IV. Urug'ni tanlash va ekishdan oldin ishlov berish	5
V. Ko'chat yetishtirish texnologiyasi (Mikroiqlim va yorug'lik)	6
VI. Ko'chatni ochiq maydonga ekish muddatlari va sxemalari	7
VII. Sug'orish rejimi va namlikni boshqarishni tartibga solish	8
VIII. Oziqlantirish tizimi va Fertigatsiya (NPK detallari)	9
IX. Butani shakllantirish va hosilni me'yorlashtirish	10
X. Tuproq parvarishi va mulchalash	11
XI. Kasalliklarga qarshi kompleks kurash (Fitopatologiya)	12
XII. Zararkunandalardan integratsiyalashgan himoya (IPM)	13
XIII. Hosilni yig'ish muddatlari va usullari	14
XIV. Hosildan keyingi ishlov berish va saqlash talablari	15

KIRISH. Iqlim talablari va ekinning ahamiyati

(1-sahifa)

Shirin qalampir (***Capsicum annuum L.***) issiqlik va yorug'likka eng talabchan ekinlar sirasiga kiradi. O'zbekiston sharoitida u faqat **ko'chat usuli** bilan yetishtiriladi. "Lastochka" navidan maksimal hosil olish uchun **harorat rejimi (22°S–28°S)** va **insolyatsiya** (quyosh nurlanishi) hal qiluvchi omillardir. 15°S dan past yoki 35°S dan yuqori haroratda changlanish buziladi, gullar va tugunchalar to'kiladi. Qalampir yuqori darajadagi yorug'likni talab qiladi: faol meva berish fazasida **optimal PPFD (fotosintetik foton oqimi zichligi) kamida 300-400 mkmol/m²·s** bo'lishi kerak. Navning iqtisodiy ahamiyati uning universal ekanligi, **yuqori tovar mahsulot chiqimi (90% dan ortiq)** va a'lo darajadagi tashishga yaroqliligi bilan belgilanadi.

I. "Lastochka" navining iqtisodiy-biologik tavsifi

(2-sahifa)

"Lastochka" navi **o'rta ertapishar** guruhga mansubdir. Uning vegetatsiya davri 60 kunlik ko'chat ekilgan paytdan **texnik yetuklikka** erishguncha **65-75 kunni**, **biologik yetuklikka** qadar esa **90-110 kunni** tashkil etadi. O'simlik yarim shtambli turdagi o'sishga ega, o'rtacha

barglanishga moyil. **Meva morfologik xususiyatlari.** Mevalari konussimon, silliq, 3-4 urug' xonali. Intensiv agrotexnika sharoitida o'rtacha meva vazni **100–140 gramm**ga yetadi. **Devor qalinligi** tovar sifatining asosiy ko'rsatkichi bo'lib, **5–7 mm**ni tashkil etadi. Potensial hosildorlik tomchilatib sug'orish va fertigatsiya qo'llanilganda **35–50 t/ga** ni tashkil etadi. Nav **tamaki mozaikasi virusiga (TMV)** yuqori dala chidamliligini ko'rsatadi.

II. Maydonni tanlash va almashlab ekishning nozik jihatlari

(3-sahifa)

Maydonni baholash. Maydon shamollardan himoyalangan va yaxshi isib turadigan bo'lishi kerak. **Tuproqqa talablar:** Eng afzal tuproqlar – yuqori miqdorda organik moddaga ega bo'lgan (**kamida 2.5% gumus**) yengil qumoq tuproqlardir. **Optimal pH** darajasi **6.0–6.8** oralig'ida bo'lishi kerak. **Tahlil va ES nazorati.** Ekishni rejalashtirishdan oldin **agrotexnik tuproq tahlili** majburiy. Elektr o'tkazuvchanligi (ES) **1.5 mSm/sm** dan oshmasligi kerak, chunki qalampir sho'rlanishga juda sezgir. **Almashlab ekish.** Kartoshka, pomidor, baqlajon kabi ituzumdoshlar oilasiga mansub o'tmishdoshlardan keyin **kamida 4 yil** davomida ekishdan qochish kerak. Eng yaxshi o'tmishdoshlar: ko'p yillik o'tlar (**beda**), g'alla ekinlari, poliz ekinlari.

III. Tuproqni chuqur ekish oldidan tayyorlash

(4-sahifa)

O'zlashtirish. Tuproqni sifatli chuqur tayyorlash aeratsiyani ta'minlaydi va kasalliklarning oldini oladi. **Kuzgi tayyorgarlik (Organika).** 30-40 t/ga to'liq chirigan go'ng yoki kompost zovur ostiga (kuzgi shudgorga) beriladi. **Chala chirigan go'ngni berish qat'iyan man etiladi.** **Chuqur shudgorlash.** Yer 28–32 sm chuqurlikda shudgorlanadi. Nematoda yoki zamburug'li infeksiyalar xavfi yuqori bo'lgan hududlarda kuzda **biofumigatsiya** tavsiya etiladi. **Bahorgi ishlov va ridjlar.** Bahorda tuproq kultivatsiya qilinadi. Tomchilatib sug'orish qo'llanilganda balandligi 25–30 sm va kengligi 70–90 sm bo'lgan **ridjlar (jo'yaklar)** shakllantiriladi.

IV. Urug'ni tanlash va ekishdan oldin ishlov berish

(5-sahifa)

Faqat yuqori **unuvchanlikka (kamida 85%)** va **unib chiqish energiyasiga (kamida 75%)** ega bo'lgan urug'lardan foydalanish shart. **Zararsizlantirish (Kimyoviy).** Urug'lar nihol bosqichida **qora oyoq** va **fuzariozdan** himoya qilish maqsadida keng spektrli **fungitsidlar** (tiram, karbendazim) bilan ishlov beriladi. **Gidrotermik ishlov.** Virusli infeksiyani (masalan, mozaika virusi) inaktivatsiya qilish uchun urug'lar issiq suvda (**50°S**) 25–30 daqiqa davomida qizdirilib, so'ngra keskin sovutish mumkin. **Stimulyatsiya.** Unib chiqishni tezlashtirish uchun urug'lar **o'sish regulyatorlari** (gibberellin kislotasi, gumatlar) eritmasida **25°S** haroratda 12–24 soat ivitiladi.

V. Ko'chat yetishtirish texnologiyasi (Mikroiqlim va yorug'lik)

(6-sahifa)

Ko'chatlar **individual idishlarda (kassetalar)** (8x8 sm yacheykalar) yetishtirilishi kerak, bu ko'chirish paytida ildizlarning shikastlanishini oldini oladi. **Substrat tarkibi. pH 6.0–6.5** bo'lgan steril substratdan foydalanish majburiy. Optimal tarkib: torf, perlit/vermikulit, biogumus (6:2:2). **Harorat rejimi (Kritik fazalar):**

1. **Unib chiqish:** 26°S–28°S.
2. **Nihollar chiqqandan keyin (5–7 kun):** Harorat 16°S–18°S ga tushiriladi (cho'zilib ketishining oldini olish uchun).
3. **Faol o'sish:** Kunduzi 22°S–25°S, kechasi 18°S–20°S. **Svet va yoritish.** Qish-bahor davrida ko'chatlar 12–14 soat davomida **qo'shimcha yoritishga** muhtoj. Yorug'lik intensivligi (PPFD) **kamida 100 mkmol/m²·s** bo'lishi shart.

VI. Ko'chatni ochiq maydonga ekish muddatlari va sxemalari

(7-sahifa)

Ekish muddati. Ekish vaqti tuproq harorati 10 sm chuqurlikda 15°S–16°S ga yetgan va qaytadan sovuq urish xavfi butunlay o'tgan vaqtga to'g'ri kelishi kerak (Aprel oxiri – May o'rtalari). **Ko'chat holati.** Ko'chat 60–70 kunlik, 8–10 ta haqiqiy bargli, qalin poyali va yaxshi rivojlangan ildiz tizimiga ega bo'lishi kerak. **Ekish sxemalari (Zichlashtirilgan sxema):**

1. **Ikki qatorli lenta sxemasi:** Lentalar orasidagi masofa 90–100 sm, lenta ichidagi qatorlar orasidagi masofa 40–50 sm, qatordagi o'simliklar orasidagi masofa 25–30 sm.
2. **Zichlik:** Gektariga 50–55 ming tup o'simlik zichligini ta'minlaydi.

VII. Sug'orish rejimi va namlikni boshqarishni tartibga solish

(8-sahifa)

Qalampir **optimal va barqaror namlikka** juda talabchan. Sug'orish usuli **tomchilatib sug'orish** bo'lishi eng samarali. **Tuproq namligi (Kriteriyalar)**. 0-40 sm qatlamdagi optimal namlik eng past nam sig'imining (ENS) **75–80%** darajasida saqlanishi kerak. **Monitoring**. Namlikni nazorat qilish uchun **tenziometrlardan** foydalanish tavsiya etiladi. Optimal namlik ko'rsatkichi **30–50 kPa** ni tashkil etadi. **Sug'orishning kritik fazalari: G'unchalash va gullashning boshlanishi** hamda **Meva berishning ommaviy davri**. Bu davrda namlikning keskin o'zgarishi **mevalarning yorilishiga** sabab bo'ladi.

VIII. Oziqlantirish tizimi va Fertigatsiya (NPK detallari)

(9-sahifa)

"Lastochka" navi **fertigatsiyaga** yuqori javob beradi. Ozuqa normasi tuproq tahlili asosida belgilanadi. **Fazalar bo'yicha NPK nisbati (Asosiy talab):**

1. **O'sishning boshlanishi:** Azot (N) va Fosfor (P) ustunligi ($N:P_2O_5:K_2O \approx 1.5:1:1$).
2. **G'unchalash va gullash:** Kaliy (K) ko'paytiriladi ($N:P_2O_5:K_2O \approx 1:0.5:1.5$).
3. **Meva berishning ommaviy davri:** Maksimal miqdorda **Kaliy (K)** (meva sifati uchun) va **Kalsiy (Ca)** (apikal chirishning oldini olish uchun). Nisbat: $N:P_2O_5:K_2O \approx 1.2:0.6:2.0$. **Mikroelementlar.** G'unchalash fazasida **Bor (B)** va meva to'lishi fazasida **Kalsiy (Ca)** elementlari barg orqali berilishi majburiydir. **ES nazorati.** Ozuqa eritmasining umumiy konsentratsiyasi (ES) **2.0–2.5 mSm/sm** dan oshmasligi kerak.

IX. Butani shakllantirish va hosilni me'yorlashtirish

(10-sahifa)

Butani to'g'ri shakllantirish hosilni oshirishga xizmat qiladi. **Obrezka (Shakllantirish).** O'simlikni **2-3 ta asosiy poya** qoldirib shakllantirish, shuningdek, birinchi shoxlanishgacha bo'lgan barcha keraksiz yon shoxlar (pasankalar) olib tashlanishi tavsiya etiladi. **"Toj guli"ni olib tashlash. Majburiy agrotexnika:** Asosiy poyaning shoxlanishida hosil bo'lgan birinchi gul ("toj guli") darhol **olib tashlanishi** kerak. Bu keyingi meva berishni erta va mo'l bo'lishini ta'minlaydi. **Bog'lash (Podvazka).** O'simliklar **shpalerga** yoki **qoziqlarga** bog'lanishi kerak. Bu hosil og'irligi ostida sinishni oldini oladi va **acratsiyani yaxshilaydi**.

X. Tuproq parvarishi va mulchalash

(11-sahifa)

Yumshatish. Qator oralarini har sug'orishdan so'ng sayoz (**5-8 sm chuqurlikda**) **yumshatish** majburiydir. Bu tuproq qobig'ining paydo bo'lishini oldini oladi va ildizlarning nafas olishini ta'minlaydi. **Mulchalash (Mulch).** Mulchalashni qo'llash issiq iqlim sharoitida hosildorlikni oshirishning asosiy usuli. **Mulcha turlari:**

1. **Qora polietilen plyonka:** Eng samarali. Tuproq haroratini oshiradi, begona o'tlarni to'liq bostiradi, namlikning bug'lanishini **30-45% gacha** kamaytiradi.
2. **Somon (Organik mulcha):** Yozgi jaziramada tuproqni haddan tashqari qizib ketishdan himoya qiladi.

XI. Kasalliklarga qarshi kompleks kurash (Fitopatologiya)

(12-sahifa)

Profilaktika kasalliklarga qarshi kurashning asosiy usuli hisoblanadi. **Gribok kasalliklar (Fuzarioz, Vertitsillez)**. Davolab bo'lmaydigan tomir kasalliklari. **Profilaktika:** Almashlab ekish, ko'chat davrida **biologik fungitsidlar** (*Trichoderma* asosidagi) qo'llash. **Fitoftoroz (Phytophthora capsici)**. Eng xavfli kasallik. **Nazorat:** Yuqori namlik va harorat sharoitida **kontaktli va tizimli fungitsidlarni** 7-10 kun oralig'ida almashtirib qo'llash. **Uchki chirish (Noinfeksion)**. **Kalsiy yetishmasligi** tufayli yuzaga keladi. **Bartaraf etish:** Muntazam **kalsiy selitrasi** berish va barg orqali kalsiy xelatlari bilan oziqlantirish.

XII. Zararkunandalardan integratsiyalashgan himoya (IPM)

(13-sahifa)

Integratsiyalashgan himoya tizimi (IPM) biologik, agrotexnik va kimyoviy usullarni birlashtiradi. **Shira (Aphids)**. Virüslarning asosiy tashuvchisi. **Nazorat:** Dastlabki bosqichlarda **tizimli insektitsidlar** qo'llash. **Oq qanot (Belokrilka)**. Issiqxona sharoitida xavfli. **Nazorat:** **Sariq yelim tuzoqlari** va rezistentlikning oldini olish uchun turli sinfdagi **insektitsidlarni** (neokotinoidlar, piretroidlar) almashtirib qo'llash. **O'rgimchak kana (Paukutinniy klesh)**. Quruq va issiq iqlim sharoitida rivojlanadi. **Nazorat:** **Akaritsidlar** bilan ishlov berish va havoning yuqori namligini saqlash. **Xavfsizlik qoidasi:** Kimyoviy vositalarni faqat **iqtisodiy zarar yetkazish chegarasidan (IZE)** oshganda qo'llash.

XIII. Hosilni yig'ish muddatlari va usullari

(14-sahifa)

Texnik yetuklikda yig'ish. Meva maksimal hajmga yetganda, navga xos to'q yashil rangni olgan va devori qattiq bo'lgan bo'lishi kerak. Bu fazada yig'ish yangi tugunchalarning shakllanishini rag'batlantiradi. **Biologik yetuklikda yig'ish.** Mevalar to'liq yorqin qizil rangga kirgan (urug'lik olish, qayta ishlash uchun). **Yig'ish chastotasi.** Maksimal hosil olish uchun mevalar **har 4–7 kunda** muntazam ravishda terilishi kerak. Yig'ishni kechiktirish keyingi mevalarning rivojlanishini sekinlashtiradi. **Yig'ish usuli.** Mevalar o'simlik poyasiga zarar yetkazmaslik uchun **qaychi yoki sekator** bilan **meva bandining 1–2 sm qismi bilan birga** kesib olinadi.

XIV. Hosildan keyingi ishlov berish va saqlash talablari

(15-sahifa)

"Lastochka" yaxshi lezhkost (saqlash xususiyati) va tashishga yaroqlilikka ega. **Sotishdan oldingi tayyorgarlik.** Yig'ilgan mevalar darhol saralanadi va shikastlanganlari olib tashlanadi. **Optimal saqlash sharoitlari:**

1. **Harorat:** Qisqa muddatli (2 haftagacha) saqlash uchun **7°S–10°S**. Uzoq muddatli (1 oygacha) saqlash uchun **5°S–7°S** bo'lishi kerak. 5°S dan past harorat sovuqdan shikastlanishga olib kelishi mumkin.
2. **Nisbiy havo namligi:** Og'irlik yo'qotilishining (qurish) oldini olish uchun **90–95%** darajasida saqlanishi kerak. **Tashish.** Havoning aylanishini ta'minlaydigan ventilyatsiya qilingan idishlarda amalga oshiriladi.

